

UVOD

Knjiga, ki je pred teboj, dragi bralec, draga bralka, je nastajala v daljšem časovnem razponu. Čas hitro teče, beži, pa tudi v življenju je marsikdaj tako, da je treba kaj odložiti za dalj časa in se posvetiti drugim, pomembnejšim stvarim. Košček za koščkom sem počasi, s krajšimi ali daljšimi premori sestavljala ta pisani mozaik tradicionalne kitajske pesniške umetnosti, ki ga v tej knjigi posebejla petperesna deteljica mojstrov klasične kitajske vezane besede in ki so živeli in ustvarjali v času veličastne dinastije Tang (618–907). To so budistični samotar in mojster izrekanja neizrekljivega Wang Wei, izgnani nesmrtnik in čudežni poet Li Bai, konfucijanski modrec in kulturna ikona Du Fu, ljudski pesnik in mojster poetične subtilnosti Bai Juyi ter veliki skrivnostnež in mojster poetične dvoumnosti Li Shangyin. Seveda je to obdobje zaznamovalo tudi nemalo drugih izvrstnih in nadvse zanimivih pesnikov, ki se lahko nedvomno kosajo z izbrano peterico. A enkrat se je treba odločiti in izbrala sem tiste, ki sem se jim poglobljeno posvečala, saj so mi posebej prirasli k srcu. Prvi trije pesniki, predstavljeni v tej knjigi, pripadajo času, ko je bila dinastija Tang na vrhuncu svoje moči, zadnja dva pa času po letu 755, ko je kitajsko cesarstvo po An Lushanovem uporu začelo toniti v premnogih bojih za prevlado na prestolu, dokler ni dokončno razpadlo .

Prvo poglavje knjige predstavi zgodovinsko in kulturno ozadje tristoletne tangovske vladavine, podroben potek osrednjih dogodkov, ki so tako ali drugače vplivali na življenje in družbo tedanje Kitajske. Njihovo poznavanje nam namreč pomaga razumeti tudi okoliščine, v katerih so odrasli in živeli omenjeni pesniki. Burno dogajanje je vsekakor pustilo svojstven pečat na njihovi ustvarjalni poti, ki je zato vsakega izmed njih zaznamovala s prav posebno, samo njemu lastno poetiko. Ne samo njihove osebnosti, temveč predvsem duh njihove poezije ne bi mogel biti bolj različen.

Drugo poglavje se osredotoča na veličasten razvoj tradicionalne kitajske poezije, ki je prav v času dinastije Tang doživela svoj vrh in se razcvetela v prekrasno mavrico tisočerih cvetov. Več kot 2.000 pesnikov je ustvarilo skoraj 50.000 pesmi, ki so jih kasneje, v času zadnje kitajske dinastije Qing (1644–1911) zbrali v znamenito antologijo *Zbrane pesmi dinastije Tang*. Mnoge med njimi so dosegle zavidljivo visoko umetniško raven in kot take utelešajo jasnost in globino modrosti stare kitajske misli. V vsej zgodovini kitajske pesniške tradicije tangovska poezija ni edinstvena zgolj po obsegu, ampak se ponaša tudi s sila raznovrstno tematiko, z virtuoznostjo metričnih oblik, z elegantnim slogom in spevnim tonom. Njena posebna glasba lahko našim ušesom po eni strani zveni čudno, nenavadno, po drugi pa lahko očara tiste, ki so dojemljivi zanjo.

Jedro tega poglavja je posvečeno temeljnim verzifikacijskim načelom, ki so bila tako stroga in toga, da jih tudi največji mojstri niso mogli do popolnosti obvladati in upoštevati pri kovanju svojih verzov. Osrednje mesto je pripadalo osemvrstičnici ali lüshi, ki velja za najbolj zahtevno in zapleteno tradicionalno kitajsko pesniško obliko.

V nadaljevanju sledijo poglavja posvečena izbranim pesnikom, njihovi poeziji in poetiki. Poleg predstavitve njihovega življenja in temeljnih značilnosti njihove poezije vključujejo tudi neposredne prevode njihovih pesmi s podrobno tematsko razčlenitvijo. Izbrala nisem le najbolj znanih, ampak tudi za vsakega pesnika najbolj značilne pesmi, ki pripovedujejo tako različne zgodbe, kot so različni med seboj tudi oni sami. Vendar imajo vsi nekaj skupnega, tj. osredotočenost na srž nekega predmeta ali izkušnje, da potem lahko naslikajo vzdušje določenega prizora, da karseda natančno ujamejo njegovega duha.

KITAJSKA V ČASU VLADAVINE DINASTIJE TANG

| 618-907 |

I.

Vladavina mogočne in vplivne dinastije Tang (618–907), znane kot vrhunec kitajske civilizacije, ki je podedovala dvatisočletno, izjemno bogato kulturno tradicijo, velja za eno najslavnejših in najpomembnejših obdobj v dolgi in burni zgodovini Kitajske ter upravičeno slovi kot zlata doba kitajske umetnosti, ko so pod cesarjevim patronatom poezija, slikarstvo in kaligrafija dosegli svoj vrh in se razcveteli v polnem sijaju. To je bil tudi čas materialne blaginje, institucionalnega razvoja ter novih miselnih tokov in religij. V tem času je ekspanzija hanske rase dosegla svoj zenit in osrednje cesarstvo, kot se Kitajska imenuje v izvorniku, je segalo do Koreje na vzhodu, do Kambodže na jugu in do perzijskega kraljestva na zahodu. Kitajska pod vladarsko hišo Tang je bila nedvomno najmočnejša, najbogatejša in v mnogih pogledih najnaprednejša dežela na svetu.

Pomemben dolgotrajni dosežek v času od 7. do 9. stoletja je bila ponovna vzpostavitev kitajske narodne enotnosti. V prejšnjem obdobju je bilo združeno cesarstvo, ki sta ga ustanovili dinastiji Qin in Han, uničeno. Postopen propad centralne oblasti v drugi polovici 2. stoletja je spremljal porast številnih lokalnih oblastniških struktur. Ljudski upori in desetletja državljanskih sporov ter anarhija, ki je sledila – vse to je končno uničilo učinkovito moč in avtoriteto vladavine dinastije Han. Vojaška sila je postala edini vir oblasti in cesar lutka pod nadzorom generalov (Twichett, 1979, 2–3).

Po padcu dinastije Han v 2. stoletju je Kitajska doživljala kar štiri stoletja dolgo obdobje politične razdvojenosti in družbenih nemirov. Hansko cesarstvo je razpadlo

na tri dele, imenovane Tri kraljestva, in naslednje dinastije so običajno bile vojaške diktature, ki so jih ustanovili uzurpatorji, ki so vladali le manjšemu številu provinc. Potem je leta 581 vladarska hiša Sui (581–617) oziroma njen ustanovitelj general Yang Jian (cesar Wendi) ponovno združil prostrana območja severa in juga v eno državo in tako je bila po dolgem času spet ustanovljena močna centralizirana vlada s sedežem v Chang'anu, ki je obnovila Veliki zid, zgradila mrežo kanalov, veličastne palače in kitajskemu cesarstvu povrnila nekdanji ugled. Ponovna združitev Kitajske se je izkazala za tehten in trajen dosežek, toda dinastija Sui se je morala kmalu odreči prestolu. Notranji pritiski zaradi ustanovitve močno centralizirane države, izguba življenj zaradi veličastnih programov javnih del, ponovna gradnja Velikega zidu in gradnja kanalov so povzročili veliko trpljenja in nezadovoljstva širom cesarstva.

Častihlepni vladarji so hoteli doseči preveč v prekratnem času. To je še zlasti veljalo za cesarja Yangdija (604–618), ki je hotel razširiti kitajski vpliv na severozahodna območja in v severno Korejo. Številni dragi in neuspeli pohodi na to državo so povzročili splošne nereda, ki so uničili dinastijo Sui. Ko je ta leta 617 končno propadla, je bilo sicer kar nekaj kandidatov za prestol, vendar nikoli ni obstajala dejanska grožnja, da bi Kitajska znova razpadla na številne območne države. Samo vprašanje časa je bilo, katera od uporniških sil bo zamenjala propadlo dinastijo in zavladala cesarstvu (Twichett, 1979, 6–7).

II.

Leta 617 je Li Shimin, pomemben uradnik in general iz Shanxija na severu, s pomočjo turške vojske zasedel prestolnico Chang'an in naslednje leto posadil na prestol svojega očeta Li Yuana (cesar Gaozu (618–626) ali Vzvišeni prednik). Leta 626 je Li Shimin, ki velja za dejanskega ustanovitelja dinastije Tang, z državnim udarom prevzel oblast, umoril svoja brata, zakonita naslednika, in prisilil očeta k odstopu. Zgodovina ga pozna pod imenom cesar Taizong in obdobje njegove vladavine (626–649) velja za prvi razcvet dinastije Tang oziroma za obdobje razsvetljene vladavine, ko je cesar vladal v popolnem soglasju s svojimi ministri in visokimi uradniki. Bil je moder, nadvse sposoben in vpliven vladar, mojster tako v politični kot vojaški areni. Na novo je utemeljil centralno oblast, tako da je nekdanje prefekture povezal v deset provinc, širših geografsko omejenih administrativnih območij. Med njegovo vladavino je večina kmetov dobila zemljo po sistemu enakomernega razdeljevanja obdelovalnih površin, razvilo se je namakanje in kmetijstvo je znova postalo uspešno. Država je ustanovila različne obrtne delavnice

za proizvodnjo brokata, tkanje in barvanje preprog, izdelovanje kovinskih predmetov in porcelana ter odprla številne livarne srebra in bakra, rudnike železa, kositra in svinca (Jian Bozan, 1981, 47–48).

Sistem obveščanja je temeljil na kurirskem servisu in omrežju poštnih kočij. Odprtje Velikega kanala, ki je povezoval severno Kitajsko z njeno južno polovico, je ustvarilo nadvse ugodne pogoje za pretok trgovskega blaga in mesta kot Chang'an, Luoyang, Yangzhou in Guangzhou so postala pomembna trgovska središča.

V tem času je Kitajska segala vse do Osrednje Azije. Postala je mogočno gospodarsko, politično in kulturno središče Vzhodnega sveta, odprto kot nikoli prej ne pozneje tujim vplivom. Vse poti z zahoda in iz Osrednje Azije so vodile v njeno veličastno dvomilijonsko prestolnico Chang'an (današnji Xi'an), tedaj največje in najbolj svetovljansko mesto na svetu, pomembno središče mednarodne trgovine in kulturnega dialoga, kjer je cesarjev svetovljanski dvor gostil trgovce, rokodelce, ambasadorje, učenjake, svete može in umetnike z vseh koncev sveta. Chang'an je bil končna postaja na znameniti Svileni cesti, ki je utrla pot kitajskim vojaškim zmagam na zahodu in je utelešala zvezo z zunanjim svetom. Omogočala je izmenjavo blaga in znanja med Zahodom in Vzhodom. Po njegovih ulicah so se sprehajale elegantne gospe, odete v svilo, in eksotični tujci: Perzijci, Arabci, Indijci, Korejci, Japonci in drugi. Mesto je tedaj štel od štiri do pet tisoč tujih prebivalcev in skozenj so se vile dolge karavane kamel, ki so po Svileni cesti potovale na Zahod. Vse to je še bolj obogatilo tako materialno kot tudi kulturno življenje Kitajcev. V deželi je vladalo blagostanje in ljudje, željni izkusiti tujo kulturo, so se lahko posvečali lepim stvarjem v življenju, predvsem umetnosti. Hkrati se je kitajska kultura širila v druge dežele, predvsem izdelava svile in porcelana na primer v Korejo in na Japonsko, medtem ko se je umetnost izdelave papirja z domačih tal razširila v Osrednjo Azijo in stoletja zatem so jo Arabci predstavili v Evropi.

Tudi mnoge kitajske ideje so si po Svileni cesti in drugih poteh utrle pot na Zahod, čeprav je treba poudariti, da je tovrstni promet potekal bolj v obratni smeri. Severna Indija in kraljestva Osrednje Azije so ostali glavni viri, iz katerih je kitajski budizem, tedaj najbolj živahen, vpliven in napreden miselni sistem, črpal navdih in sprejemal nove spodbude. Iz Irana in Osrednje Azije so prišle nove vere, zaratuizem oz. mazdaizem, manihejstvo in nestorijanstvo (vse tri so bile izbrisane v času religioznega pregona (841–845) ter pozneje judovstvo in islam, ki sta preživela. Judovska vera se je nadaljevala v manjših izoliranih skupnostih in se je ohranila vse do 19. stoletja, medtem ko je vpliv muslimanske vere stalno naraščal. Ta danes zaobjema več milijonov pripadnikov, predvsem v kitajskem Turkestanu ter v severozahodnih in jugozahodnih predelih ožje Kitajske.

Našteti intelektualni vplivi so prinesli s seboj tudi nov razvoj na področju umetnosti, od glasbe in plesa do kovinskih izdelkov in kuhinje, kot tudi pomembne tehnične in znanstvene dosežke, na primer v jezikoslovju in matematiki. Tujci, od indijskih